

YAYIN TANITMALARI

YENİ BİR ERDEM, YİNE BİR ÖZEL SAYI

Bilindiği gibi 1993 yılı mutasavvıf şair ve düşünür Ahmet Yesevî'nin 900. doğum yıldönümü münasebetiyle UNESCO tarafından Ahmet Yesevî Yılı olarak belirlenmiş ve dünyanın çeşitli ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de çeşitli etkinliklerle kutlanmıştır. 26-30 Nisan 1993 tarihleri arasında Merkezimizce düzenlenmiş olan "HOCA AHMET YESEVÎ'Yİ ANMA TOPLANTISI" da bu etkinliklerden biridir. Merkezimizin merhum başkanı, saygıdeğer hocamız Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı'nın "Dergimiz Erdem'in bu sayısını Ahmet Yesevî Yılı münasebetiyle Ahmet Yesevî Özel Sayısı olarak Ahmet Yesevî ağırlıklı çıkarmamızla Ahmet Yesevî'nin daha iyi tanınmasına bir katkıda bulunmayı amaçlamaktayız." şeklinde ifade ettiği gibi, Erdem'in yayımlanması üç yıl gecikmiş olmakla birlikte Ahmet Yesevî Özel Sayısı olarak planlanması 1993 Ahmet Yesevî Yılı'yla ilgilidir.

Erdem'in bu özel sayısında, Başbakanlığın konuya ilişkin genelgesi ve dönemin Devlet Bakanı Sayın Şerif Ercan'ın "HOCA AHMET YESEVÎ'Yİ ANMA TOPLANTISI"nda yapmış olduğu açış konuşmasından sonra on altı makale, iki tanıtma makalesi ve üç tanıtma yazısına yer verilmiştir. Dergi "Merkezden Haberler" bölümüyle sona ermektedir.

Merhum hocamız Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı "Hoca Ahmet Yesevî" başlıklı yazısında, Sumerlilere kadar varan tarihsel bir yolculuğa çıkarak şu tespiti yapmaktadır: "Sumerlilerin dilinin Türkçeye benzemesi konusu, günümüzle Sumerliler arasında uzun bir zaman fasılası bulunması dolayısıyla, insanı, aradaki akrabalık bağı açısından tereddüde düşürebilir. Günümüz genç kuşakları örneğin Atatürk'ün ya da Tefik Fikret'in kültür dilini anlamakta güçlük çekmektedirler. Oysa Yunus Emre'nin şiir dili, aradan uzun zaman geçmiş olmasına rağmen, gerek Atatürk zamanının ve gerekse günümüz şiir dilinden hemen hemen farksızdır. Bu bakımlardan, yine Mezopotamya'da Kut adını taşıyan ve Sumerliler gibi Orta Asya kökenli olan bir kavmin dilinin de Türkçeye benzemekte olması çok ilgi çekicidir." (s. 786) Merhum hocamız Sayılı'nın, kültür tarihi açısından önemli bu makalesinde kültürü şöyle tanımladığını görmekteyiz: "Uygarlık ve kültür, tümüyle, insan zihninin bir ürünüdür. İnsan zihni ise doğanın en gür, en verimli enerji kaynağıdır. Bu kaynak nasıl ki etrafına feyiz yaymakta devam etmesine rağmen, bu niteliği, bu etkinliği, kendisinde bir azalmaya, bir zayıflamaya yol açmıyorsa, insan zihni de kimyada karşılaştığımız katalizör tipindeki etkilerini sürdürmekte devam eder. Kültür ve uygarlığın temelinde, kökeninde, onu oluşturan bir temel öge olarak öğretim ve insanın gelenek kurma özelliği, ya da yeteneği yatmaktadır. Bu temel öge, bu karakteristik vasıf, uygarlıkta öğrenilen şeylerin ve kazanılan tecrübelerin, alışkanlıkların kaybolmayarak kuşaktan kuşağa intikal etmesi, edebilmesi durumudur. Fakat bunun yanında uygarlığın aynı derecede bir başka temel özelliği de uygarlığın yerinde saymayarak mütemediyen gelişebilmesi, insanın yarattığı maddî ve manevî eserlerin çeşitlenmesi ve zenginleşmesi sürecidir. Uygarlığın bu ikinci temel ögesi uygarlığın kendi kendini aşabilmesi kendi kendini geride bırakabilme yeteneğidir." (s. 792).

Dergide Mehmet Cemil Uğurlu "Ahmet Yesevî" başlıklı şiiriyle yer almıştır.

Prof. Dr. Kemal Eraslan "Ahmed-i Yesevî" başlıklı yazısında Ahmet Yesevî'nin hayatı, türbesi, nesli, mürid ve halifeleri, kerametleri, fikrî şahsiyeti, edebî şahsiyeti, eserleri konularını ayrıntılarıyla inceleyerek Yesevilik konusuna açıklık getirmektedir. Prof. Dr. Kemal Eraslan yazısını şu hükümlerle bitirmiştir: "Sülûk silsilesi bakımından Yesevilik'ten gelen

başlıca tarikatler Mâverâünnehr ve Horasan'da yayılan Nakşibendilik ile Anadolu'da yayılıp Yesevîlik'in yerini alan Bektaşîliktir. Yesevîlik ayrıca Anadolu'da ortaya çıkan Babailik ve Haydarilik tarikatları üzerinde de müessir olmuştur." (s. 819)

Prof. Dr. İ. Agâh Çubukçu "Ahmet Yesevî ve Düşüncesi" başlıklı yazısında kısaca tasavvuf akımları üzerinde durarak Ahmet Yesevî'nin yetiştiği ortamı ve yetişmesine katkısı olanları tespit ettikten sonra, Ahmet Yesevî'nin hayatı ve şiirleriyle İslâm ve Türk dünyasındaki etkileri üzerinde durmuştur. "Sonuç olarak Ahmet Yesevî'de Türk felsefesinin İslâm'dan sonraki ilk temellerini bulmak mümkündür. Bu felsefe, sevgi, varlık hakkında düşünme, vicdanlara saygılı olma, hoşgörü yolunu izleme, ahlâkın ilkelerine uyma ve yardımlaşma gibi temel esasları içermektedir. Böyle yapıcı bir düşünce sistemi izlediği için Ahmet Yesevî, Balkanlar'dan Çin'e kadar Türklük âlemini etkilemiştir. Ahmet Yesevî'nin özelliklerinden bazıları da ibadet meclislerinde Türkçeyi kullanması, kadınların dinî törenlere katılması, şiirlerini Türkçe söylemesi, halkın onun manevi gücüne inanması ve kendisinin son derece dürüst bir insan olmasıdır. Bu özellikler onun Türklük âleminde sevilmesini kolaylaştırmış ve günümüze kadar etkisini getirmiştir." (s. 831)

Dr. Müjgân Cunbur "Ahmet Yesevî'nin Anadolu'nun Türkleşmesindeki Yeri" başlıklı yazısına, Ahmet Yesevî'nin Türk edebiyatındaki geniş etkisi ve özellikle "Hikmet"lerinin gelenek oluşturucu yönünü tespitle başlamış, her zaman olduğu gibi, kütüphaneciliğin ve bilgi birikiminin kendilerine sağladığı geniş bakış açısıyla, savlarını yerli ve yabancı literatürün birbirinden değerli argümanına dayandırarak geliştirdiği yazıyı şu hükme bağlamıştır: "Sonuç olarak denilebilir ki Ahmet Yesevî'nin etkisi gittikçe genişleyen halkalar halinde önce Yesi çevresini, sonra Ortaasya ve kuzey bozkırlarındaki Türkleri sarmış ve nihayet Batı Türkellerine ulaşarak Anadolu, daha sonra da Rumeli'nin Türkleşmesinde rol oynamıştır. Bu hususta bulunabilen deliller pek kesin olmamakla beraber bu destan ve menkabe devri insanının ruh ve şahsiyetiyle bir benzerlik ve yakınlık göstermektedir. Onun doğudaki "hikmet geleneği", batıda asırları ve nesilleri birbirine bağlayan "Yunus Geleneği" olarak doğup devam etmiştir. Bu bile Ahmet Yesevî'nin Anadolu'ya etkisine bir işarettir. Bugün için kesin olarak bildiğimiz bu büyük efsane insanının, Orta ve Kuzey Asya Türklüğü için bir manevî sığınak, onlara yaşama gücü veren bir hayat kaynağı olduğudur." (s. 853)

Ayhan Pala "Yesevîlikten Bektaşîliğe Türk Müslümanlığı" başlıklı yazısında tarih içinde Türklerin İslâmiyete getirdiği yeni yorum ve yaklaşımlar bağlamında irdelediği Ahmet Yesevî ve Yesevîlik düşüncesini şu hükme bağlamıştır: "Ahmed-i Yesevî, göçebe Türklere İslâmiyeti ve tasavvufî anlayışını onların dili ile anlatarak benimseten, İslâm dininin ahlakî prensiplerini Türk kültürü içerisinde eriterek veren, ilk Türk tarikatının kurucusu ve Türk Müslümanlığının ilk mühim temsilcisidir." (s. 863)

Prof. Dr. Mübahat Türker-Küyel "Yesevî Portresi" başlıklı yazısında öncelikle "Karanlık Çağ", "İslâm Öncesi ve İslâmî Türk Kültürü", "Türk Dili", "İlim ve Yakîn" ve "Münazara" gibi kavramları irdeliyor, bu kavramlara getirdiği tanımlarda bir Ahmet Yesevî portresi çizmeyi deniyor.

Prof. Dr. Önder Göçgün "Destan Rivayetlerine Dayalı Hayatı ve Hikmet Yüklü Edebî Hüviyeti İle: Ahmet Yesevî" başlıklı yazısında Ahmet Yesevî'nin edebî kişiliğinin yanısıra, Hikmetlerinde kullandığı üslubun hikemî yönüne dikkat çekmiştir: "Bu şiirler, estetik açıdan edebî hüviyetleri itibariyle, tam bir san'at eseri olmaktan uzak bulunmakla birlikte; öğretici ve eğitici muhtevaları bakımından büyük değer ve önem taşımışlar, o günlerden bugünlere, ruhanî ürperişlerle içten söyleyişler halinde-bilhassa Ortaasya Türk bölgelerinde-sevilip, benimsenerek bütün canlılığını korumuşlar, dillerden ve gönüllerden aktarılarak bizlere ulaşımlardır." (s. 886)

Hocam Dr. Müjgân Cunbur dergide yer almış ikinci yazısı olan “Evliyâ Çelebi Seyâhât-namesi’nde Ahmet Yesevî” başlıklı yazısında, Evliyâ Çelebi’nin *Seyâhatnâme*’sinde Ahmet Yesevî’den söz edilen yerleri tespit etmiş ve *Seyâhatnâme*’den Ahmet Yesevî ile ilgili menkabeleri aktarmıştır.

Mir Valiu’d-din Munshi Fazil, dergide Prof. Dr. Mübahat Türker-Küyel çevirisiyle yer almış olan “Sûfilik (Yahut Tasavvuf)” başlıklı yazısında, öncelikle sûfilik kavramının felsefe literatüründeki tanımlarını irdeledikten sonra, tasavvuf ile teoloji arasındaki ilişkinin tarihsel gelişimini inceliyor.

Doç. Dr. Fahrettin Olguner “Tasavvuf Dünyası İçinde Hâce Ahmet Yesevî” başlıklı yazısında menkabelerden hareketle Ahmet Yesevî’nin tasavvuf kültürü içindeki yerini tespiti çalışmıştır.

Muhtar Kojaev, dergide hem orijinali, hem T. T. Ayazova ile G.H. Sızdıkova’nın çevirisiyle İngilizcesi ve hem de İsenbike Togan çevirisiyle Türkçesi yer almış olan “Otrar Devlet Arkeoloji Müzesi Arslanbab İmareti” başlıklı yazısında zikrolunan imareti, tarihî ve mimarî açılardan incelemekle birlikte Arslanbab adlı tarihî şahsiyetin Ortaasya’da İslamiyeti yayma çabasına değinmiştir.

Prof. Dr. Oktay Aslanapa “Hazret-i Türkistan Hoca Ahmet Yesevî ve Türbesi” başlıklı yazısında Ahmet Yesevî’nin Sir-i derya bölgesindeki Yesi’de bulunan türbesinin mimari tarihimiz içindeki yerini ve geçirdiği tadilatları tespit etmiştir.

Dr. Kâmil Uğurlu da “Yesevî Külliyesi” başlıklı yazısında Ahmet Yesevî’nin Sir-i derya bölgesindeki Yesi’de bulunan türbesinin geçirdiği tadilatları ve mimari özelliklerine değinmiştir.

Zaman zaman tahammül boyutlarını aşan ölçülerle, Atatürk ve Cumhuriyet düşmanlığı yapılmakta, saltanat özlemciliği ve methiyeciliği gündeme hakim olmaktadır. Yrd. Doç. Dr. M. Akif Tural “Saltanatın Otopsi veya Millî Hâkimiyet Yolunda Çekilen Çileler” başlıklı yazısında öncelikle saltanat kavramının çeşitli tanımlarına yer vermiş, saltanatın bir yönetim biçimi olarak tarihsel gelişimini ve nihayet kaldırılışını irdeledikten sonra yazısını şu hükme bağlamıştır: “Yirminci yüzyıl biterken daha iyi anlaşılmalıdır ki; milletler ve devletler Saltanattan ne kadar uzaklaşırsa, o kadar sağlıklı olurlar.” (s. 1003)

B. Brentjes, dergide Dr. Remzi Duran çevirisiyle yer almış olan “Asırlar Boyu Orta Asya’da İslâm Sanatı” başlıklı yazısında 7. yüzyılla 14. yüzyıl arasında Orta Asya’da inşa edilmiş olan İslâm mimarisine ait yapıların tarihçesini sunduktan sonra şu sonuç yargısıyla yazısını noktalamıştır: “Hızı gelişen turizm, camilerin, medreselerin ve türbelerin restorasyonunu ve şimdi dünya kültürünün önemli bir kısmını teşkil eden geleneksel sanatların ve el sanatlarının geliştirilmesine karşılık, 1300 yılına kadar İslâm hakimiyetinde olan bölgenin mahalli geleneklerinin korunmasında, bu uygulamayı yapmamaktadır.” (s. 1011)

Tanıtma Makaleleri

İdris Karakuş “Divan-ı Hikmet’te Vezin, Kafiye, Anlatım Türleri ve Üslûp Özellikleri” başlıklı yazısında şu hükme varmıştır: “Netice itibariyle hikmetler, biçim yönünden Arapça ve Farsça kelimelerin de kullanıldığı Doğu Türkçesi ile yazılmış, dörtlükler ve beyitler hâlinde koşma, gazel ve mesnevî şekillerinde kafiyelendirilmiş, kullanılan yarım kafiyeler rediflerle desteklenmiş olarak tertip edilmiştir.” (s. 1017)

Dr. Azize Aktaş-Yasa “Prof. Dr. Oktay Aslanapa’nın Viyana Üniversitesi’nden Doktorasını Alışının 50. Yılı Münasebetiyle” başlıklı yazısında Prof. Dr. Oktay Aslanapa’nın *Türkiye’de Avusturyalı Sanat Tarihçileri ve Sanatkârlar, Österreichische Kunsthistoriker und Künstler in der*

Türkei adıyla 1993 yılında Eren Yayıncılık yayınları arasında çıkmış olan eserini tanıtmıştır. Dr. Azize Aktaş-Yasa, kitapta yer almış olan “Oktay Aslanapa Bibliyografyası”ndaki eksiklikleri gidererek ve yayınları konularına göre tasnif etmek suretiyle ortaya çıkarmış olduğu bibliyografyayı da yazısına eklemiştir.

Tanıtma Yazıları

Bu bölümde Prof. Dr. Önder Göçgün’ün, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü tarafından yayımlanmış olan *Prof. Dr. Şükrü Elçin’e Armağan* adlı eseri tanıttığı yazısı; Ebubekir Akkaymak’ın *Milletlerarası Hoca Ahmet Yesevi sempozyumu Bildirileri* adlı eseri tanıttığı yazısı; Reşide Gürses’in, Ahmet Yesevi’nin *Divan-ı Hikmet*’ini tanıttığı yazısı yer almıştır

İBRAHİM BAŞTUĞ
Atatürk Kültür Merkezi
Edebiyat Uzmanı